

Laatdienst 4 oktober 2009
Kapelkerk Laat 80 Alkmaar
serie: Waarom en waarvoor leven wij?
thema: Houvast in het leven
Voorganger: Marius de Geus
Tekst: Ruth 1,2

Houvast (inleiding op het thema)

Houvast! Maar aan wat of wie? Géén normen of codes of autoriteiten. Moderne – en zeker postmoderne mensen – maken zelf wel uit of ze überhaupt een houvast willen, c.q. nodig hebben. En zo ja, hoe dan en waarin. Daar komt bij: onze ankerpunten zijn altijd divers, individueel verschillend. Onze voorbereidingsgroep nam de proef op de som: geen twee ‘houvasten’ bij ons vieren bleken hetzelfde. Ik geef het kort weer:

Iemand zei: Mijn ervaring is dat iets naars op een dag toch weer goed komt, dat vertrouwen is mijn houvast. Voor een ander waren ‘mensen die me nodig hebben’ het houvast. De derde zei: de beleving van de natuur, die harmonie, en de stilte. En voor de vierde zat het houvast erin dat er soms écht iets verandert en verbetert in de wereld. Niemand zei: ‘mijn geloof’, of ‘God’. Laat staan de kerkelijke leer. Terwijl precies dát toch vanouds hét houvast van mensen was, met name als het moeilijk werd in het leven.

Je vond het beknopt verwoord in je katholieke of protestantse katechismus. Zo heetten de simpele vraag-en-antwoord-boeken, van meestal eeuwen geleden, waar generaties mee zijn opgevoed. Een soort aap-noot-mies van het geloof. Als je dat uit je hoofd had geleerd, hoefde je nergens meer van wakker te liggen. Standaard-houvast.

Intussen zijn er in de bijbel geen twee mensen die op dezelfde wijze geloofden. Het bijbelse geloof is niet ‘standaard’. Je ontmoet in de bijbel vrouwen en mannen met ieder hun eigen geestelijke worsteling. Zó worden de mensen in de verhalen steeds getekend.

Eén zo’n verhaal hebben we uitgekozen. Niet als ‘norm’ dus, maar als voorbeeld van hoe het kan gaan. Om je aan te spiegelen.

Het verhaal van Ruth

Monoloog van Naomi

Ik heb altijd goed voor mijn man en zonen gezorgd. Jaren geleden, toen er hongersnood was in Bethlehem heb ik er voor gezorgd dat we naar Moab gingen.

Ik zei tegen Elimelech: "Als we hier blijven komen we nog van de honger om, dat wil ik onze kinderen niet aandoen". Met pijn in mijn hart liet ik mijn vader en moeder, broers en zussen achter, de mensen van wie ik hield en die ik zo goed kende.

De zorg voor mijn man en kinderen was mijn houvast. Om hun een beter leven te geven ging ik naar Moab, het land van de ongelovigen, van Sodom en Gomorra, zoals velen zeiden.

Mijn ouders noemden me Naomi, wat kortweg "schoonheid" betekent. Nou, daar is weinig meer van over, ik voel me ook geen schoonheid meer.

Het leven heeft me de ene streek naar de andere geleverd. Noem me Mara, dat betekent bitterheid. Dat past nu veel beter bij me. Zoveel heb ik hier verloren, mijn lieve man en zonen. Alles wat ik nu nog wil is terugkeren naar mijn vaderland.

Schoondochters, ga terug naar jullie vaders en moeders, naar jullie eigen volk. Jullie zijn zo goed voor me geweest en ik gun jullie een nieuw begin.

Ga terug, jullie zijn jong genoeg om weer te trouwen en om kinderen te baren. Dat stuk van mijn leven is voorbij, mijn lieve man en zonen zijn er niet meer. Ik heb jullie verder niets te bieden. Ga terug.

Monoloog van Orpa

En hier loop ik dan in mijn eentje, terug naar het huis van mijn moeder zoals Naomi heeft voorgesteld. Het voelt wel heel eenzaam zo. We hebben veel meegemaakt, Ruth Naomi en ik. Dat we alledrie onze mannen verloren schiep een band en trouwens, een betere schoonmoeder dan Naomi kan ik me niet voorstellen. Nee, voor haar zijn de schoonmoedergrappen niet uitgevonden.

Maar goed, eenzaam of niet, ik heb toch maar gedaan wat Naomi zei. Wat heb ik te zoeken in haar land?

Voor mijn toekomst is het van het grootste belang dat ik opnieuw trouw. Ik geloof niet dat me dat in Israel gaat lukken. Moabitische vrouwen staan daar akelig slecht bekend. Onze rituelen stroken niet met hun godsdienstige opvattingen. Toen Israëlitische mannen daaraan toch meededen kregen wij, Moabitische vrouwen er de schuld van dat de heren zich inlieten met voor hen verboden praktijken. De kans is dus bijzonder klein dat ik daar ooit en fatsoenlijke huwelijkspartner vind.

In dat licht bezien is het wel bijzonder dat Machlon en Kiljon wilden trouwen met Moabitische vrouwen als Ruth en ik. Zij moeten van onze slechte naam geweten hebben.

Hier loop ik dan in mijn eentje, eigenlijk in een niemandsland tussen twee ankerpunten.

Mijn leven als getrouwde vrouw is geëindigd. De regels en rituelen die daarbij horen gelden niet meer, de overgebleven familiebanden zijn doorgesneden.

Een nieuw leven met andere mensen en nieuwe gewoonten moet ik nog opbouwen.

Voorlopig zit er niets anders op dan terug te grijpen op een houvast van lang geleden, mijn ouderlijk huis. Ik vind het nogal wat om daar als ruim volwassen dochter op te moeten terugvallen.

Dus ik zal er alles aan doen om zo snel mogelijk weer op eigen benen te staan.

Het is me gelukt gelukkig te zijn in mijn huwelijk met iemand uit een andere cultuur, het is me gelukt overeind te blijven toen mijn man overleed dus dit gaat ook goedkomen op een dag. Aan dat vertrouwen houd ik me vast.

Monoloog van Ruth

Dit is wel een schok hoor. Dat idee van Naomi.

Ik had er helemaal op gerekend dat wij Naomi, Orpa en ik bij elkaar zouden blijven. En nu dat plan. Terug naar Bethlehem, haar geboorte stad. Wat had ze hier nog te zoeken, zei ze... Ons stond ze ook maar in de weg. Niets te bieden had ze. Wat klonk dat bitter.

Ze bedoelde geld, een nieuw huwelijk, toekomst. Maar je kunt elkaar toch ook op andere manieren houvast geven, door het vertrouwen in elkaar. Het zorgen voor elkaar. Het samen een leven delen.

Nu wil ze terug. Alleen! Maar ik ga er niet in mee. Naomi mag het zo willen, maar mij houd je niet tegen - We gaan samen op weg!

Voor haar was het ooit in dit vreemde land ook geen makkie. Maar zij vertrouwde dat het goed kwam. De mensen om haar heen waren haar houvast. Vol vertrouwen was ze altijd. En nu,

Nu wil *ik* haar houvast zijn. Ik ben een sterke vrouw. Een betrouwbaar metgezel. Nu wil ik er zijn voor haar. Een goede dochter. Gezond, bruisend van energie, een vrouw met lef.

Dat laatste zal ik ook wel nodig hebben. Je weet niet wat je te wachten staat. Maar als we samen plannen maken, staan we sterk. We kunnen steunen op elkaar. Naomi, je zult wel mijn gids moeten zijn. We hebben elkaar nodig. We hebben houvast aan elkaar.

Samenvatting van Ruth 2, 3 en 4

De twee vrouwen arriveren dus in Bethlehem bij het begin van de gersteoogst. En, zo gaat het verhaal dan verder, Ruth mag als arme weduwe volgens de Torá aren (op)lezen achter de maaiers. Dus wat die maaiers per ongeluk, of mogelijk expres, laten liggen als ze de schoven opbinden. Eerst gerst, later tarwe. De landeigenaar op wiens veld Ruth toevallig verzeild raakt om aren te lezen, blijkt een familielid van Naomi's overleden man.

Boaz, zo heet de man, is juridisch gerechtigd voor de nabestaanden op te treden. Dat komt goed uit. Want Naomi heeft ergens in Bethlehem nog een lapje grond, en dit 'erfdeel' is zij nu genoodzaakt te verkopen. Vanwege haar armoede. Boaz kan zorgen dat het erfdeel in de familie blijft. Hij koopt het zelf, maar op naam van de familie. Bovendien is hij graag bereid die familie te helpen voortbestaan: hij wil trouwen met Ruth.

Boaz is gaandeweg verliefd op haar geworden. Maar pas aan het eind krijgen ze elkaar. Er is in de familie namelijk nóg iemand, die aast op het stuk grond van Naomi. Deze man is dichterbij familie, en dus meer rechthebbend. Als hij het koopt, krijgt hij Ruth er gratis bij, zo zijn de regels. Maar hij blijkt zijn claim op Naomi's erfdeel in te trekken, wanneer officieel voor de rechter ('in de poort') uitkomt, dat er in dit geval verplicht een huwelijk met Ruth aan vast zou zitten. Het zogeheten zwagerhuwelijk. Hij ziet er om die reden van af. Met zoiets zou ik mijn eigen belang schaden, zegt hij. Het feit dat Ruth 'allochtoon' is woog kennelijk ook toen voor sommigen al zwaar...

Boaz is uiteraard blij als zijn concurrent afhaakt. Hij houdt van Ruth, hij bewondert haar, hij is trots op haar. Dat blijkt steeds duidelijker. "Jij bent, zegt hij ergens tegen haar, een Sterke Vrouw, en iedereen weet dat." ('Sterk' is de juiste weergave. Dus niet een 'bekwame' of een 'deugdzaam vrouw', zoals andere vertalingen hebben.)

Tot slot nog dit:

Het gehele boek Ruth wordt in de Joodse synagoge jaarlijks op het pinksterfeest gelezen. Het is de officiële 'feestrol' voor die dag. Om twee redenen:

Joods Pinksteren is gewijd aan de viering van het verbond tussen God en zijn volk, zeven weken na de bevrijding uit de slavernij in Egypte die met Pesach (Joods Pasen) wordt herdacht en gevierd.

Het verhaal van Ruth speelt inderdaad grotendeels in de weken tussen Pasen en Pinksteren, hier met een oude datering aangeduid als 'gersteoogst', respectievelijk 'tarweoogst'.

Maar belangrijker lijkt me de tweede reden: het verhaal vertelt over Ruths 'verbond' met Naomi en haar wereld. Ruth blijkt háár houvast te vinden, eerst bij Naomi en later bij Boaz. Als beeld van het houvast van mensen bij God.